

Succesvolle burgerinitiatieven in wonen, welzijn & zorg



Zijn er grenzen aan wat je oppakt?

Over groeien en blijven b(l)oeien

Elke organisatie heeft een bepaalde levenscyclus. Kleine, succesvolle initiatieven kunnen uitgroeien tot grote publieke of private ondernemingen waar veel geld en menskracht in omgaat. Maar hoe groot kan een burgerinitiatief groeien? Of houdt het ergens op?

In dit artikel gaan we in op de vragen:

- * Is groeien altijd zinvol?
- * Wat is het verschil tussen buurtbouwers en projecttrekkers als het gaat om groei?
- * Legt u bewust ergens de grens en zo ja, hoe bewaakt u die?
- * En hoe gaat u om met de druk om te groeien, bijvoorbeeld omdat voorzieningen in het dorp anders verdwijnen?

Klein beginnen

De meeste initiatieven beginnen klein met het aanbieden van 'eenvoudige' diensten zoals vervoer, klussen, tuinonderhoud en koffiemomenten. Toch willen veel initiatieven na verloop

van tijd hun aanbod uitbreiden. Leidend in het bepalen van het dienstenaanbod is de vraag van leden en van de omgeving.

Een grote pan soep

Een bekend scenario gaat als volgt. Een groepje enthousiaste pioniers begint met een maaltijdproject. Uit een inventarisatie van de behoeften van dorpsbewoners blijkt namelijk dat zij graag af en toe gezamenlijk eten. Sommige initiatiefnemers steken letterlijk de straat over met een grote pan soep. De soep is in de keuken van de ene bewoner bereid, terwijl de maaltijd zelf aan de overkant plaatsvindt, bij een andere bewoner in het dorp of de wijk. Later komt er een vaste ruimte beschikbaar en groeien dergelijke projecten uit. Al gauw komt er een voorziening bij, zoals dagopvang. Beetje bij beetje organiseert het initiatief meer activiteiten en krijgen de bestuursleden steeds meer voor elkaar. Soms tot en met het realiseren van zorgwoningen voor mensen met dementie aan toe. Het groeiende wensenlijstje van de bewoners stuwt het initiatief vooruit.

Lees deze reeks artikelen!

Dit artikel is het negende in een reeks van 10 over burgerinitiatieven in wonen, welzijn en zorg. Vanuit het landelijk programma *Langer Thuis* is door ActivAge en Movisie gesproken met verschillende contactpersonen van drie initiatieven en hun samenwerkingspartners. De inzichten die naar voren kwamen, staan centraal in deze reeks. Alle artikelen samen leveren de bouwstenen voor burgerinitiatieven om zich verder te ontwikkelen, en effectief en productief samen te werken met de gemeente en andere lokale partners in wonen, welzijn en zorg.

U vindt de artikelen op www.movisie.nl/langerthuis.

- * Artikel 1: Drie inspirerende voorbeelden
- * Artikel 2: Daar doe je het voor
- * Artikel 3: Doorpakken, maar niet voor de troepen uitlopen
- * Artikel 4: Draagvlak verzekerd?
- * Artikel 5: Het gaat niet alleen om meten
- * Artikel 6: Als het geld rolt
- * Artikel 7: We doen het samen
- * Artikel 8: Samen op de bres voor kwetsbare bewoners. Hoe burgerinitiatieven kunnen samenwerken met professionals
- * Artikel 10: Een kwestie van goed organiseren



Al gauw komt er een voorziening bij, zoals dagopvang. Beetje bij beetje organiseert het initiatief meer activiteiten

Aansluiten bij doelstelling

Maar niet alle initiatieven zijn gericht op groei. Als iemand een buurtmoestuin start, kan die persoon ook andere activiteiten aanbieden, maar vaak blijft het bij de moestuin. Ook een moestuinproject kan overigens groeien van het aanleggen en onderhouden van de tuin tot voorlichting geven over tuinieren, groepen ontvangen, tijdelijke speciale projecten doen, bijvoorbeeld met de scholen uit de buurt, of de oogst verkopen. Veel te doen, maar het wordt geen maatjesproject of een woonvoorziening. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor een woongemeenschap. Bewoners van het pand of complex kunnen activiteiten met elkaar ondernemen en daar eventueel meer buurtbewoners bij betrekken. Zij kunnen de gemeenschappelijke ruimte verhuren en buurtfeesten organiseren. Beide initiatieven kunnen groeien, maar zijn vooral gericht op één bepaald doel. De initiatiefnemers en de leden zijn daar tevreden mee.

Groei is dus alleen zinvol als het aansluit bij de doelstelling van uw initiatief en bij de wensen van uw leden. Daarbij bestaan er verschillende typen burgerinitiatieven, grofweg in te delen in buurtbouwers (grotere, meervoudige projecten zoals een zorgcoöperatie) en projectentrekkers (kleinere, veelal eenvoudige projecten, zoals de moestuin).

Grote buurtbouwers en kleine projectentrekkers

Onderzoeker Ted van de Wijdeven onderscheidt verschillende typen vrijwilligers bij lokale burgerinitiatieven, waaronder de buurtbouwers en de projectentrekkers.

Complexe projecten

Buurtbouwers zetten zich in voor de grotere, complexe projecten met veel werkgroepen en projectteams. Austerlitz Zorgt is daarvan een goed voorbeeld. De initiatiefnemers zijn vaak hoog opgeleid en hebben veel ervaring met complexe organisaties, veelal opgedaan in eerdere beroepssituaties. Buurtbouwers kunnen leiding geven aan grote, complexe organisaties en hebben weinig ondersteuning van professionals nodig, ook niet als de organisatie groter en complexer wordt.

Coachend ondersteunen

De projectentrekkers richten zich op de wat kleinere, overzichtelijke projecten. Projectentrekkers kunnen worden aangestuurd door buurtbouwers. Denk daarbij aan het bestuur dat leiding geeft aan werkgroepen. Bij met name kleinere *stand alone*-initiatieven in de buurt zijn soms sociale professionals

ondersteunend. Zij treden coachend op en helpen met kleine, ondersteunende interventies bewoners de grenzen van het project te bewaken (Van de Wijdeven, 2012). Niet alle projectentrekkers hebben immers de ambitie om buurtbouwers te worden. Maar ze kunnen wel onverhoeds in die rol terecht komen, zoals Jurgen van der Heijden, onderzoeker, consultant en auteur van *Productie door de burger* (2011) constateert.

Grenzen bewaken

In de praktijk is het niet altijd makkelijk de grens te bewaken. 't Zorghuus Ysselsteyn koos bewust voor een afgebakend doel: het oprichten van een woonvorm voor mensen met dementie en mensen met een verstandelijk beperking. Dat doel lijkt overzichtelijk. Toch hebben de pioniers menig slapeloze nacht gehad.

In de fuik zwemmen

Het dorp mobiliseren was niet moeilijk: hierbij waren de vrijwilligers geheel in hun element. Dit was hun kracht. Maar de gewenste woonzorgvoorziening realiseren bleek veel complexer dan zij konden vermoeden. Er kwam enorm veel bij kijken: onderhandelen met institutionele partijen, een sluitende exploitatie maken, omgaan met regelgeving op het gebied van kwaliteit en veiligheid, enzovoort. De vrijwilligers werden zo projectontwikkelaars en lieten zich bijstaan door externe adviseurs.

In zijn blogbericht 'De vrijwilliger is geen projectontwikkelaar' noemt Jurgen van der Heijden dit risico een vorm van "zwemmen in de fuik." Vrijwilligers zijn daarin terecht gekomen, aldus Van der Heijden, omdat ze eerst hun legitimiteit moesten verdienen door zelf projecten te realiseren. Voor hun geloofwaardigheid is cruciaal dat zij dit hebben gedaan, en blijven doen, maar voor dezelfde geloofwaardigheid is ook cruciaal dat zij een relatie leggen met professionele projectontwikkelaars. Ten eerste om de kwaliteit van hun projecten te waarborgen, en ten tweede om boven het tempo uit te stijgen dat de vrijwilliger kan maken bij het ontwikkelen van een duurzaam project (Van der Heijden, 2014).

De juiste mensen

't Zorghuus heeft bewust gekozen om kleinschalig te blijven. "In het begin hebben we gesproken met een grote zorgorganisatie. De directeur vond ons een goed initiatief, wilde de zorg ook leveren, maar dan zouden wij worden ingelijfd in de Zorggroep. Dat wilden wij niet.", aldus een



Gestage groei van het initiatief kan enorm belangrijk zijn voor het hele dorp



Bespreek of er voldoende actieve leden zijn voor de realisatie van nieuwe doelen

bestuurslid van 't Zorghuus. “Zo'n Zorghuus is het sluitstuk van de zorg in een dorp, niet het beginpunt. Als je in een dorp nog geen eetpunt hebt, begin dan niet aan een Zorghuus”, meent oud-voorzitter Hans Teunissen. Om de grens te bewaken is het nodig om hierover in gesprek te blijven met elkaar als bestuur, met de leden en toekomstige gebruikers. Of juist met frisse buitenstaanders. Wat voor diensten wilt u leveren? Waar wilt u naartoe groeien? Bij groei is het belangrijk om te kijken of er dan de juiste mensen in het bestuur zitten en de juiste mensen betrokken zijn om de groei te kunnen vormgeven en te begeleiden.

Groei vaak niet te vermijden

Zo maakt een burgerinitiatief voortdurend afwegingen. Niettemin is de vraag hoe vrij u daarin bent. Gestage groei van het initiatief kan enorm belangrijk zijn voor het hele dorp. Als voorzieningen langzaam verdwijnen uit een dorp en dorpsbewoners zich inspinnen om deze te behouden of terug te krijgen, moeten ze misschien wel groeien. Het is dan in ieder geval belangrijk dat ze een scala aan voorzieningen realiseren.

Slimme zet

De opgaven zijn legio. Een huisarts terughalen naar het dorp, voorkomen dat een school sluit, bijvoorbeeld. En als de laatste supermarkt, bakker of kinderopvang wegvalt – kortom de sociale en economische infrastructuur aan duigen dreigt te vallen – zit er niet veel anders op dan het zelf te doen. De inwoners van het Brabantse Elsendorp denken daarom over de collectieve inkoop van duurzame energie. Dat is een slimme zet, want daarmee trek je andere bewoners aan, jongeren bijvoorbeeld, en dat is weer handig voor het draagvlak en de continuïteit. Ook andere energiecoöperaties in het land begin-



nen met collectieve energieprojecten en groeien door naar andere diensten, veelal richting zorg en welzijnsdiensten.

Knelpunt of stimulans voor groei

Als een startend initiatief succesvol is en de organisatie groeit, kunnen er knelpunten ontstaan, bijvoorbeeld rond vraagstukken als beheer, management of hiërarchie. Uit een enquête onder zorgcoöperaties (Dictus, 2013) blijkt ook dat sommige burgerinitiatieven last hebben van bepaalde wet- en regelgeving: “Regelgeving, juridische constructies en bureaucratie houden groei en continuïteit tegen”. In artikel 5 van deze reeks is meer te lezen over regelgeving rondom kwaliteit en veiligheid. En in artikel 3 gaat het over effectief leidinggeven: doorpakken maar niet voor de troepen uitlopen, is de veelzeggende titel van dat artikel.

De decentralisaties van taken naar gemeenten kunnen echter een factor van betekenis zijn voor de groei van het aantal en de omvang van burgerinitiatieven. Een extra impuls zal uitgaan van het *right to challenge* in de Wmo. Daarmee hebben bewonersinitiatieven het recht om de gemeente uit te dagen als ze denken dat ze lokaal betere voorzieningen kunnen leveren. Lees hierover meer in artikel 6 van deze reeks, dat over financiering van burgerinitiatieven gaat.

Tips voor vraagstukken rond groei:

- * Blijf telkens met elkaar bespreken wat het doel is van het initiatief.
- * Kijk naar de wensen van leden en het draagvlak onder de leden.
- * Bespreek of er voldoende actieve leden zijn voor de realisatie van nieuwe doelen.
- * Onderzoek of er elders al hetzelfde of een vergelijkbaar aanbod is.
- * Analyseer of het initiatief voldoende middelen heeft of kan vergaren voor eventuele uitbreiding.



Blijf in gesprek met elkaar als bestuur, met de leden en toekomstige gebruikers. Of juist met frisse buitenstaanders

Samenwerking tussen vrijwilligers en professionals

Of initiatieven van burgers nu klein of groot zijn, hoogleraar Evelien Tonkens (2014) waarschuwt ervoor om te veel van burgers te verwachten en te veel op hun bord te leggen. Zij ziet kansen in de samenwerking tussen burgers en professionals.

Vertrouwen spreiden

Tonkens (2014) stelt dat er bureaucratische processen zijn gekomen omdat burgers controleerbare procedures wilden en gelijkheid verlangden. "Met een eenzijdig vertrouwen in het informele koerst de participatiesamenleving slechts aan op de volgende teleurstelling en de volgende golf van geschonden vertrouwen, wanneer ook informele verbanden niet heilig blijken."

Zij meent dat er een reëlere blik op de verhouding tussen formeel en informeel moet komen. "Veel initiatieven zijn door steun van professionals succesvol geworden. Het is slim om ons vertrouwen beter te spreiden over formele en informele verbanden." Het verbeteren van formele instituties moet volgens haar doorgaan en ervoor zorgen "dat professionals in gevestigde zorginstellingen minder door registratiegekte van hun werk gehouden worden." Meer over de samenwerking met professionals en instanties leest u in artikel 8 van deze reeks.

Zoektocht

Al met al is de zoektocht naar de juiste verbanden, de meest werkbare omvang en de beste verhoudingen tussen formele en informele instituties begonnen. Als groeiend burgerinitiatief staat u middenin die zoektocht. Dat is ook de uitdaging voor initiatieven in wonen, welzijn en zorg: met een heldere doelstelling groeien, de grenzen verleggen en de grenzen bewaken.

Bronnen

- * Dictus, D. (2013). *Enquête Burgerinitiatieven. Resultaten en analyse*. Utrecht: Universiteit Utrecht / Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen Zorg.
- * Heijden, J. van der (2011). *Productie door de burger. Democratischer dan volksvertegenwoordiging*. Delft/Zutphen: Uitgeverij Eburon.
- * Heijden, J. van der (2014). *De vrijwilliger is geen projectontwikkelaar*. Blog op www.energieplus.nl
- * Tonkens, E. (2014). *De participatiesamenleving inhumanaan?* Socrateslezing 2014, Utrecht: Universiteit van Humanistiek.
- * Wijdeven, T. van de (2012). *Doe democratie. Over actief burgerschap in buurten*. Delft/Zutphen: Eburon.

Dit artikel is het negende in een reeks over burgerinitiatieven in wonen, welzijn en zorg. Vanuit het landelijk programma *Langer Thuis* zijn drie initiatieven in beeld gebracht. De inzichten die in de gesprekken naar voren kwamen, staan centraal in deze reeks. Alle artikelen samen leveren de bouwstenen voor burgerinitiatieven om zich verder te ontwikkelen, en effectief en productief samen te werken met de gemeente en andere lokale partners in wonen, welzijn en zorg.

Auteur: Yvonne Witter (KCWZ)

Eindredactie: Mariëtte Hermans

Fotografie: 123rf

Meer informatie over Langer Thuis?

Kijk op www.movisie.nl/langerthuis of neem contact op met Hilde van Xanten via h.vanxanten@movisie.nl

© Movisie 2014